

УДК 378.015.31:159.942:373.2.011-051

ЕМОЦІЙНА КУЛЬТУРА ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНО- ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Тетяна Шульга

асистент кафедри дошкільної освіти та соціальної роботи
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

м. Слов'янськ Донецької обл., Україна

ORCID ID 0000-0001-7008-4615

solntce.tv25@gmail.com

Анотація. У статті розглянуто проблему формування емоційної культури майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти, зокрема як складової професійно-педагогічної культури педагога. Проаналізовано різні позиції до тлумачення понять: «культура», «педагогічна культура», «професійна культура» та «професійно-педагогічна культура» педагога в дослідженнях вітчизняних та зарубіжних учених. На основі здійсненого теоретичного аналізу визначено та обґрунтовано емоційну культуру як одну із складових професійно-педагогічної культури майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти; розкрито відповідність цього особистісного утворення сучасним вимогам суспільства до фахівців дошкільної освіти. Пояснено, що емоційний стан вихователя впливає на самопочуття вихованців, передається їм та викликає відповідні переживання. Дані здійсненого аналізу дозволили зробити спробу визначення емоційної культури майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти та окреслити шляхи подальшого дослідження.

Ключові слова: вихователь закладу дошкільної освіти; дитина дошкільного віку; емоційна культура; емоційний стан; педагогічна культура; професійно-педагогічна культура.

Постановка проблеми. Умови сучасного стрімкого розвитку суспільства, реформування всіх ланок системи освіти висувають нові вимоги до особистості вихователя закладу дошкільної освіти. Саме від професіоналізму вихователя залежить емоційне, духовне, соціальне та інтелектуальне становлення особистості дитини дошкільного віку, він має бути спроможним різнопланово та ефективно організовувати власну професійну діяльність, швидко та результативно вирішувати різноманітні педагогічні ситуації.

Пріоритетним напрямом освітнього процесу наразі залишається інтелектуальне освоєння професійно значущих знань, конкретних умінь та відповідних професійних навичок у вузькій сфері діяльності, при цьому набагато менше уваги приділяється розвитку універсальних, персональних компетенцій, особистісних якостей та навичок, необхідних для ефективного здійснення педагогічної діяльності в умовах сучасності. Такі тенденції вимагають від майбутніх вихователів удосконалення професійно-педагогічної культури,

педагогічної майстерності, оволодіння вміннями та навичками побудови позитивних відносин між вихователем та вихованцями.

Тож зазначимо, що одним із найважливіших завдань у професійній діяльності вихователя є вміння керувати своїми почуттями та емоційними станами. Атмосфера позитивного та комфортного спілкування між вихователем та дітьми залежить від рівня розвитку вміння вірно демонструвати дітям свої почуття, емоції, внутрішній світ; а ось спровокувати виникнення конфліктних ситуацій та атмосфери недовіри можуть пасивність, відсутність емоційності та виразного мовлення у вихователя. Отже, успішність професійної діяльності вихователя залежить насамперед від його здатності розуміти власні почуття та вміння ними керувати, розуміти емоційні стани вихованців та на основі цього будувати позитивну взаємодію.

У сучасній педагогічній науці проблема формування емоційної культури фахівців дошкільної освіти стає актуальним питанням наукового пошуку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему професійно-педагогічної підготовки фахівців дошкільної освіти досліджують Л. Артемова, І. Бех, Г. Беленька, О. Богініч, А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Загородня, І. Зязюн, Ю. Косенко, О. Кононко, К. Крутій, Н. Лисенко, О. Листопад, В. Новицька, Т. Поніманська, О. Савченко, Т. Степанова, Т. Танько, Г. Цветкова та інші. У своїх працях науковці визначають структуру, зміст психолого-педагогічної та професійно-практичної підготовки фахівців дошкільної освіти, також наголошують на процесі формування професійних компетентностей та педагогічних якостей педагога сучасності, до яких відносять і професійно-педагогічну культуру.

Дефініцію «професійно-педагогічної культури» включено в практику педагогічної діяльності досить давно, а ось теоретичне вивчення цього поняття розпочалося нещодавно. У науковому обігу багато досліджень присвячено вивченню питань професійної культури педагогів, педагогічної культури та професійно-педагогічної культури. Загальна феноменологія педагогічної культури розглядалася в працях В. Беспалько, Є. Бондаревської, В. Гриньової, І. Зязюна, М. Крилова, О. Мудрика, В. Радула, О. Рудницької, В. Сластьоніна, Л. Хоружої та інших. Сучасні провідні науковці (С. Гулієва, І. Ісаєв, І. Пальшкова, В. Сластьонін, Є. Шиянов та інші) у своїх дослідженнях досить часто використовують саме поняття «професійно-педагогічна культура» як невід'ємну частину загальної культури педагога; особливий різновид педагогічної культури; високий рівень розвитку професійно важливих якостей; інтегративну характеристику педагогічного процесу, ступінь оволодіння

педагогічним досвідом людства, способами та прийомами реалізації освітньої діяльності; характеристику цілісної особистості педагога.

Емоційна культура особистості розглядається в працях як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників різних галузей наукового знання: філософів (М. Бердяєв, Г. Сковорода, П. Юркевич), психологів (В. Вілюнас, Л. Виготський, Ю. Виноградов, О. Леонтєв, Л. Путляєва, С. Рубінштейн, П. Сімонов, О. Тихомиров, П. Якобсон та ін.).

Емоційна культура майбутніх педагогів та шляхи її формування розглядається в дослідженнях Ф. Алексєєвої, Л. Коваль, Н. Рачковської, Л. Сбітнєва, Г. Шингарова, Г. Ястребової та ін. Проблему формування емоційної культури майбутніх учителів музики розкрила І. Могилей, майбутніх учителів у процесі вивчення педагогічних дисциплін розглядала І. Анненкова; проблему емоційної культури учителя в теорії і практиці вищої педагогічної освіти вивчала О. Кулеба; проблему формування емоційності педагогічної діяльності майбутніх учителів розглядала Л. Страхова. Проблемі формування емоційної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти приділяється недостатньо уваги в працях сучасних науковців.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Здійснити теоретичний аналіз науково-педагогічної літератури, присвяченої проблемі професійно-педагогічної культури педагогів; визначити, теоретично обґрунтувати роль та значення емоційної культури вихователів закладів дошкільної освіти як складової професійно-педагогічної культури в контексті фахової підготовки.

Результати дослідження. Проблема професійно-педагогічної культури та її формування є складною та багатоаспектною, яка розглядається через дослідження ключових понять, як-от: «культура», «педагогічна культура» та «професійна культура», які важливо простежити.

Дефініція «культура» вивчається науковцями різних галузей знань: філософії, культурології, історії, соціології, психології, педагогіки. У науковій літературі немає однозначного підходу для її визначення. У галузі освіти це поняття розглядається як феномен розвитку особистості.

Так, звертаючись до словникових джерел із педагогіки, поняття «культура» характеризується як «рівень розвитку, типи і форми організації життя та діяльності суспільства і людей, матеріальні і духовні результати діяльності людини, що об'єктивовані в предметних матеріальних носіях (машини, споруди, витвори мистецтва, норми моралі та права), а також людські сили та здатності, що реалізуються у світогляді, інтелектуальному, моральному, естетичному

розвитку людини, способах, формах її спілкування з іншими людьми та природою» (Полонский, 2004).

Для нашого дослідження цікавим та близьким також є визначення культури в педагогічному словнику за ред. С. Гончаренка, де в широкому розумінні вона трактується як «сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, які відображають історично досягнутий рівень розвитку суспільства й людини і втілюються в результатах продуктивної діяльності»; а у вузькому – «як сфера духовного життя суспільства, що охоплює систему виховання, освіти і духовної творчості та визначає рівень освіченості та рівень оволодіння галуззю знань або діяльності» (Гончаренко, 2011, с. 248). Мета культури, на думку автора, полягає у всебічному гармонійному розвитку особистості та її діяльних здібностей (Гончаренко, 2011).

Отже, культура, з одного боку, є потужним чинником соціального розвитку, впливає на всі сфери суспільної та індивідуальної життєдіяльності. З іншого – це особистісний феномен, що дає підстави визначити культуру також як феномен освітній, адже вона виконує виховну роль у процесі становлення особистості (Онкович, Андрущенко, Бойченко, 2007). Так, Л. Коган зазначає, що суть культури визначається передусім характером діяльності, а не сукупністю досягнень і цінностей, накопичених людством у процесі історичного розвитку. На думку автора, культура – це не самостійна соціальна сфера, а наскрізна характеристика всієї соціальної системи. Основна її функція – це людинотворчість, а головна мета – формування певного типу особистості (Коган, 1984, с. 38).

З огляду на такі визначення поняття «культура» науковці розглядають професійну культуру педагога як ступінь оволодіння способами розв'язання фахових завдань на основі розвитку особистісної культури.

У своїх дослідженнях В. Правотворов тлумачить професійну культуру як «найважливішу духовну якість особистості, яка проявляється в здатності знаходити задоволення в процесі праці» (Правотворов, 1985, с. 29). На думку науковця, професійна культура спеціаліста – це системна якість, вихідними елементами якої є знання, практичні вміння й навички, власні соціальні якості, що характеризують ставлення особистості до світу соціальних цінностей (Правотворов, 1985).

Н. Крилова розуміє під професійною культурою фахівця «єдність переконаності в соціальній значущості своєї професії, розвинене почуття професійної гордості, працелюбства і працездатності, підприємливості, енергійності й ініціативності, здатності ефективно, швидко й якісно вирішувати

оперативні задачі; знання теорії управління і соціальної психології, організаторські здібності, готовність до розширення професійного досвіду» (Крылова, 1990).

Для нашого дослідження дуже близькою є позиція Н. Крилової, яка в науковому підході до визначення культури фахівця акцентує увагу на її емоційному аспекті. На думку Н. Крилової, культуру фахівця можна характеризувати як інтегрований показник творчого початку поведінки і діяльності, яка складається в єдності та взаємодії всіх її складових; як виявлення зрілості і розвиненості всієї системи соціально значущих особистісних якостей, яка продуктивно реалізується в індивідуальній діяльності (суспільно-політичній, професійній, науковій, комунікативній тощо). Вона – підсумок якісного розвитку знань, інтересів, переконань, норм діяльності і поведінки, здібностей і соціальних почуттів. У наукових дослідженнях з проблем формування культури майбутнього фахівця виділяють такі компоненти:

1) система знань та інтересів особистості утворює кругозір, який формується на широкій базі інформаційного знання (його показником служить тезаурус особистості – активно діючий поняттєвий апарат). Кругозір, ерудиція особистості розвиваються в процесі пізнавальної діяльності і знаходять своє виявлення в пізнавальній активності;

2) система переконань утворює світоглядний рівень культури особистості, який формується на базі інтересів, ціннісних орієнтацій в процесі аксіологічної діяльності, рефлексії, формування самосвідомості. Його показник – ідейна позиція особистості. Переконання реалізуються в світоглядній активності, яка служить ідейною основою всіх форм активності;

3) система умінь і розвинутих на їхній основі здібностей створює рівень практичної діяльності, який формується на базі соціальних потреб і настанов у процесі накопичення і реалізації досвіду. Їхній показник – продуктивність діяльності;

4) система індивідуальних норм поведінки й опанованих методів діяльності утворює рівень регуляції соціальної поведінки, який формується на базі культурних зразків і принципів поведінки через різні форми спілкування і самовиховання. Вони реалізуються в поведінці, а також у творчій активності особистості;

5) система соціальних почуттів утворює рівень емоційної культури, яка формується на базі переживань процесів діяльності і поведінки особистості та реалізується в емоційній активності (Крылова, 1990).

Науковці В. Кравцов, М. Михайліченко, В. Радул наголошують, що професійна культура педагога є складником його загальної культури, складним утворенням у цілісній структурі особистості, що характеризує всю сукупність відносин у сфері педагогічної діяльності та відповідний розвиток індивідуальних професійно значущих здібностей, розумових, психологічних і фізичних якостей, мотиваційної сфери, що забезпечує високу якість і позитивне ставлення до професійної діяльності (Радул, Кравцов, Михайліченко, 2007). Тож професійну культуру розглядають як частину педагогічної культури – суспільне явище, складне інтегральне утворення в цілісній структурі особистості, що ґрунтується на педагогічній освіті та передбачає високий рівень діяльності.

В. Беспалько визначає педагогічну культуру як частину загальнолюдської культури, у якій закарбувалися духовні та матеріальні цінності освіти і виховання, а також способи творчої діяльності, необхідні для соціалізації особистості, здійснення освітньо-виховних процесів (Беспалько, 1989).

Дотичними є й позиції В. Беніна та Т. Іванової, які вважають, що термін «педагогічна культура» ширший, ніж «професійна культура». На думку В. Беніна, педагогічна культура представляє інтегративну характеристику педагогічного процесу, що включає єдність як безпосередньої діяльності людей щодо передачі накопиченого соціального досвіду, так і результати цієї діяльності, які закріплені у вигляді знань, умінь, навичок і специфічних інститутів такого передання від одного покоління до наступного (Бенин, 1996).

Т. Іванова зазначає, що педагогічна культура властива не лише педагогам, але й спеціалістам інших профілів: «Педагогічна культура – це синтез духовного і професійного в людині, а головне, саме сформованість педагогічної культури дозволить передати, привити, сформувані ці якості в представників будь-якої професії» (Іванова, 2005, с. 40).

На думку З. Паршикової, педагогічна культура – це сукупність етичних, психологічних, професійних позицій, підходів, власних настанов, принципів, методів, прийомів, вироблених на основі особистого досвіду і майстерності, що відтворюються в практичній професійній діяльності. Показниками педагогічної культури є стан, якість і рівень організації освіти в конкретній школі, майстерність учителя (Паршикова, 2003).

Дослідниця М. Скрипник визначає педагогічну культуру як «рівень усебічної підготовки особистості до фахової діяльності, зокрема в оволодінні суспільним досвідом, розвитку майстерності, професійної творчості, відповідальності за справу і за особисті вчинки» (Скрипник, 1996, с. 10). Ця позиція є дуже важливою для нашого дослідження, бо вона розглядає це як

інтегративну якість, що характеризує «оптимальне поєднання когнітивної (наявність професійних знань), діяльнісної (створення педагогом нових цінностей) та емотивної (специфіка почуттів і засобів їх вираження в різноманітних ситуаціях об'єктивної реальності, толерантності) складових, розвиток яких здійснюється в процесі професійної діяльності вчителя» (Скрипник, 1996, с. 10).

Для найбільш повного осмислення педагогічної культури особистості педагога варто звернутися до наукових праць В. Гриньової, де вона в теоретико-методологічному аспекті обґрунтувала концепцію конструювання змісту педагогічної культури як системи педагогічних цінностей (Гриньова, 2001). В. Гриньової розглядає педагогічну культуру як видове поняття духовної культури, інтегровану динамічну характеристику особистості вчителя, відносно стійку, відкриту, саморегульовану систему взаємопов'язаних цінностей, яка зумовлює його професійно-педагогічну спрямованість. Також вона стверджує, що духовність і духовна культура є підґрунтям професійної культури фахівця, яка знаходить своє відбиття в професійній діяльності (Гриньова, 2001, с. 13). На думку В. Гриньової, ця якість є певним ступенем оволодіння професією, способами і прийомами вирішення професійних завдань на основі сформованої духовної культури особистості; та запевняє, що виділення педагогічної культури як однієї з найважливіших складових культури суспільства зумовлене специфікою діяльності вчителя, спрямованої на формування особистості, здатної в майбутньому відтворювати й збагачувати культуру суспільства. Також автор вважає, що педагогічна культура є феноменом вияву в професійній діяльності вчителя його власного «Я» через єдність цілей, мотивів, знань, умінь, якостей, відношень, об'єднаних у систему педагогічних цінностей (Гриньова, 2001). Тож, спираючись на погляд дослідниці, уважаємо, що у виховному процесі закладу дошкільної освіти головним засобом формування і розвитку дітей дошкільного віку все ж таки є індивідуальність вихователя як носія культури і суб'єкта відносин з унікальною особистістю дитини.

З огляду на зазначене вище, можна констатувати, що погляди науковців стосовно визначення педагогічної культури педагога є неоднозначними та розкривають її сутність через різні аспекти, як-от: характеристику цілісної особистості педагога, частину загальної культури педагога, ступінь оволодіння педагогічним досвідом людства, високий рівень розвитку професійно важливих якостей тощо.

Сучасні науковці (І. Ісаєв, Н. Мазур, І. Онищенко, І. Пальшкова, В. Сластьонін та інші) поняття «педагогічна культура» і «професійна культура»

щодо педагога розглядають як єдиний феномен – «професійно-педагогічна культура».

На думку вченого І. Ісаєва, професійно-педагогічна культура – це властивість особистості педагога-професіонала, умова й передумова ефективної педагогічної діяльності, узагальнений показник професійної компетентності викладача і мета професійного самовдосконалення (Ісаєв, 2002). Н. Мазур визначає професійно-педагогічну культуру вчителя як «інтегральну якість особистості педагога-професіонала, умову результативної педагогічної діяльності, складне особистісне утворення, що інтегрує рефлексійну культуру, професійну компетентність, педагогічну майстерність, здатність до науково-дослідної діяльності, спрямованої на професійне самовдосконалення та самореалізацію» (Мазур, 2007, с. 14).

І. Пальшкова характеризує «професійно-педагогічну культуру як особливий різновид педагогічної культури суспільства, у якому сконцентровано досвід спеціальної суспільної практики, організації навчання і виховання молодого покоління в закладах освіти для задоволення конкретних потреб певного суспільства, способів реалізації такої освітньо-педагогічної діяльності, соціальних вимог, що її нормують, та способів оволодіння цією діяльністю» (Пальшкова, 2011, с. 39).

Аналіз науково-педагогічної літератури показує, що професійно-педагогічну культуру необхідно розглядати як багатокomпонентний вид культури та до основних особливостей, які її характеризують, слід віднести особистісні якості педагога, ерудиції та інтелігентність, сформованість емоційної сфери, розвинене педагогічне мислення й свідомість, моральність і культура поведінки, творчий характер діяльності тощо.

Ураховуючи різноманітні підходи до визначення понять «культура», «педагогічна культура», «професійна культура», «професійно-педагогічна культура», акцентуємо увагу саме на емоційному аспекті та вважаємо емоційну культуру вихователя закладів дошкільної освіти складовою професійно-педагогічної культури. Відмітимо, що наразі актуальності набуває проблема формування саме цієї складової професійно-педагогічної культури майбутніх вихователів, адже професійно-педагогічна діяльність фахівця дошкільної освіти передбачає здатність і вміння надавати підтримку дитині в усіх її прагненнях до самовизначення і самореалізації; забезпечувати емоційний комфорт виховного простору закладу дошкільної освіти, вміння викликати позитивні емоції дошкільників та нейтралізувати їхні негативні переживання шляхом забезпечення оптимальної емоційності освітнього процесу, допомагати дітям у

соціалізації; особистість вихователя – це виховний взірєць для дошкільників, від нього передусім залежать процеси формування всіх сфер особистості дошкільника.

Сьогодні проблематика досліджень емоційної культури свідчить про належність її до широкого кола обговорюваних питань, у яких висвітлюються вимоги до оптимального функціонування людини, прояву емоційної компетентності, емпатійності, оптимізму, емоційної зрілості тощо. Феномен емоційної культури, на думку багатьох учених, займає провідне місце в процесі розвитку особистості та має значний вплив на життя людини та її професійну діяльність.

В умовах модернізації дошкільної освіти, удосконалення професійно-педагогічної підготовки майбутніх вихователів у закладах вищої освіти, нових вимог, які висуває суспільство до особистості фахівця відповідно до Національної рамки кваліфікацій (2011), йому мають бути притаманні «відповідальність і автономія – здатність особи застосовувати знання та навички самостійно та відповідально; знання – осмислена та засвоєна суб'єктом інформація, що є основою його усвідомленої, цілеспрямованої діяльності; компетентність – динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність; комунікація – взаємодія осіб для передавання інформації, узгодження дій, спільної діяльності; уміння/навички – здатність застосовувати знання для виконання завдань та розв'язання проблем. Уміння/навички поділяються на когнітивні (що включають логічне, інтуїтивне та творче мислення) і практичні (що включають ручну вправність, застосування практичних способів (методів), матеріалів, знарядь та інструментів)».

Також, на думку О. Кононко, сучасний вихователь – це передусім педагог-новатор, який відчуває нові життєві тенденції, тримає руку на пульсі часу, добре орієнтується в пріоритетах сучасності, спрямований на майбутнє, творчо ставиться до своєї професійної діяльності. Саме такий вихователь «...дивиться на освіту як на процес розширення можливостей; умов для саморозвитку дитини; пошук педагогічних технологій побудови розвивального способу життя дошкільника; формування в нього основ особистісної культури» (Кононко, 2009).

І. Бех стверджував, що «підвищена негативна емоційність може лише ускладнити процес сприймання і розуміння людини людиною» (Бех, 2003, с. 93). Тож виховання емоційної культури особистості має бути спрямовано на

оволодіння знаннями про власні емоції для ефективного та позитивного спілкування з людьми.

До важливих особистісних якостей педагога Ш. Амонашвілі відносить любов до дітей, доброту, емпатійність, оптимізм: «... Ми (педагоги) повинні бути людьми доброї душі і любити дітей такими, які вони є... Доброта і любов до дітей повинні бути не лише станом, який переживається внутрішньо, але й головним мотивом, стимулом нашої педагогічної діяльності, спілкування з дитиною» (*Педагогический поиск*, 1990, с. 10).

Таким чином, майбутнім вихователям для здійснення їхньої професійної діяльності необхідні не лише спеціальні знання та практичні навички, а й певні особистісні якості. Так, Т. Поніманська виділяє такі основні особистісні якості сучасного вихователя закладу дошкільної освіти, які є необхідними для його професійної діяльності: здатність до рефлексії і контролю результатів педагогічної діяльності, співробітництва з дитиною на засадах гуманізації, розвитку її особистості; здатність до емоційної та моральної підтримки дитини; прагнення до емоційної близькості в спілкуванні з нею, спрямування на психологічний комфорт і своєчасний розвиток особистості; здатність виявляти і враховувати у вихованні інтереси дітей та їхнє право на повагу тощо (Поніманська, 2004).

Отже, педагогічна діяльність вихователів закладів дошкільної освіти висуває високі вимоги до їхньої емоційної сфери. Дітям дошкільного віку особливо необхідно, щоб у їхнього вихователя будь-яке почуття (радість, подиву, незадоволення та інше) проявлялося дуже яскраво. Висока експресивність, емоційна виразність вихователя викликають відповідні почуття дитини, сприяють народженню співпереживання. З вихователем, який не вміє виявляти свої почуття, дитині сумно, нецікаво. З іншого боку, вихователь має бути емоційно стійкою особистістю, стримувати спалахи роздратованості і гніву. Постійні нотації педагога дають негативний ефект: діти звикають до них, перестають на них реагувати, часто намагаються дошкулити вихователю, спеціально здійснюючи «незадовільні» вчинки.

Відтак можна відзначити, що поряд із високим рівнем академічних, професійних знань і навичок, спеціальних компетентностей у фахівців дошкільної освіти, сучасне суспільство висуває суттєві вимоги до особистісних якостей та індивідуальних особливостей майбутніх вихователів, уміння розуміти себе та навколишніх, керувати емоційним станом тощо. До основних ознак сформованості емоційної культури можемо віднести: педагогічний такт, емпатійні якості особистості, самоконтроль емоційного стану і зовнішньої

експресії, навички емоційної саморегуляції тощо. Емоційна культура вихователя є динамічним утворенням особистості, що характеризує емоційну спрямованість стилю професійної поведінки й проявляється у володінні механізмами керування власними емоційними станами й емоційним відгуком дітей, у прагненні до вдосконалювання власного емоційного досвіду. У результаті позитивного, емпатійного ставлення зі сторони вихователя формується адекватна самооцінка дитини, відбувається профілактика конфліктних ситуацій і стресових станів вихователя та дошкільників у процесі виховання. Тому постає питання про комплексну підготовку вихователів, яка б включала формування емоційної культури фахівців дошкільної освіти.

Висновки. Ураховуючи тенденції сьогодення, майбутні вихователі закладів дошкільної освіти мають відповідати суспільним цілям, стрімкому розвитку та новим вимогам в освіті, мати конкурентну кваліфікацію з фахівцями європейського та світового рівнів. Дані здійсненого аналізу дозволяють зробити висновок про те, що потенційною складовою професійно-педагогічної культури можна вважати наявність емоційної культури у фахівців дошкільної освіти.

Грунтуючись на визначенні професійно-педагогічної культури як інтегративної риси особистості педагога, мірила й способу набуття культуротворчого досвіду людства та розвиток його в процесі професійної діяльності, синтезу високого професіоналізму та особистісних рис, а також, виходячи з того, що емоції складають ядро особистості, у них виражається цілісне ставлення людини до світу і відповідність її поведінки особистісним потребам, ми визначаємо емоційну культуру вихователя як інтегративну якість, що набула ціннісної спрямованості, системності, цілісності, здатності до самоуправління і саморегуляції, емоційної стабільності та автономії (не залежати від настрою навколишніх); дозволяє адекватно усвідомлювати власні переживання і переживання вихованців, адекватно реагувати на навколишню дійсність; проявляється в розвинутих комунікативних уміннях та вмілому застосуванні мовного етикету; забезпечує відповідність поведінки вихователя особистісним і професійним потребам, професійним ситуаціям та виховним завданням, ураховуючи емоційний стан вихованців; впливає на ефективність виховної діяльності. Особливе призначення емоційної культури проявляється в тому, що вона спрямована на формування та розкриття емоційної сфери дошкільника. Тож убачаємо необхідність у формуванні, розвитку й вихованні культури почуттів та емоцій як способу зовнішнього вираження почуттів, здатності людини адекватно реагувати на навколишню дійсність, тобто емоційної культури особистості майбутнього вихователя у процесі фахової

підготовки.

До перспективних напрямів наукового дослідження цього питання варто віднести розроблення шляхів удосконалення освітнього процесу підготовки майбутніх вихователів, застосування інноваційних педагогічних технологій із формування цього феномена.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко, В., Бойченко, М., Онкович, Г. (2007). *Гуманітарно-педагогічна парадигма вищої освіти*. Київ, Україна: Педагогічна думка.
2. Баженова, И. Н. (1990). *Педагогический поиск*. 3-е изд., испр. и доп. Москва, Российская Федерация: Педагогика.
3. Бенин, В.Л. (1996). *Теоретико-методологические основы формирования и развития педагогической культуры* (Автореф. дис. д-ра пед. наук.). Екатеринбург: Уральский государственный университет.
4. Беспалько, В. П. (1989). *Педагогика и прогрессивные технологии обучения*. Москва, Российская Федерация: Педагогика.
5. Бех, І. Д. (2003). *Виховання особистості*. Київ: Либідь [у 2 кн.]. кн. 1 : *Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади*.
6. Гончаренко, С. У. (2011). *Український педагогічний енциклопедичний словник*. Вид. 2-е, доп., випр. Рівне, Україна: Волинські обереги.
7. Гриньова, В. М. (2001). *Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний і методичний аспекти)* (Автореф. дис. д-ра пед. наук). Київ, Україна: Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України.
8. Иванова, Т. В. (2005). *Культурологическая подготовка будущего учителя*. Киев, Украина: ЦВП.
9. Исаев, И. Ф. (2002). *Профессионально-педагогическая культура преподавателя*. Москва, Российская Федерация: «Академия».
10. Коган, Л. Н. (1984). *Цель и смысл жизни человека*. Москва, Российская Федерация: Мысль.
11. Кононко, О. Л. (Ред.). (2009). *Методичні аспекти реалізації Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі»*. Київ, Україна: Світич.
12. Крылова, Н. Б. (1990). *Формирование культуры будущего специалиста*. Москва, Российская Федерация: Высш. школа.
13. Крылова, Н. Б. (1990). *Эстетический потенциал культуры*. Москва, Российская Федерация: Прометей.
14. Мазур, Н. (2007). Зміст професійної культури викладача вищої школи. *Рідна школа*, 4, 12–14.
15. Національна рамка кваліфікацій. Додаток до постанови Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341. Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF>
16. Пальшкова, І. О. (2011). *Педагогіка: професійно-педагогічна культура вчителя*. Київ, Україна: Видавничий Дім «Слово».
17. Паршикова, З. В. (2003). *Культурологическая подготовка будущего учителя в процессе изучения педагогической риторики* (Автореф. дис. канд. пед. наук). Москва, Российская Федерация: Москов. гос. ун-т имени М. А. Шолохова.
18. Полонский, В. М. (2004). *Словарь по образованию и педагогике*. Москва, Российская Федерация: Высш. шк.

19. Поніманська, Т. І. (2004). *Підготовка педагогічних кадрів для системи дошкільної освіти. Дошкільна педагогіка*. Київ, Україна.

20. Правоторов, В. А. (1985). Професійна культура спеціаліста і динаміка її формування на етапі «вуз-виробництво». *Вестник Харківськ. ун-та*, 5, 18–32.

21. Радул, В. В., Кравцов, В. О., Михайліченко, М. В. (2007). *Основи професійного становлення сучасного вчителя*. Кіровоград, Україна: «Імекс-ЛТД».

22. Скрипник, М. І. (1996). *Формування педагогічної культури учителя в умовах післядипломної освіти (на базі шкільного та районного метод. кабінетів)* (Автореф. дис. ... канд. пед. наук) Київ, Україна: Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України.

EMOTIONAL CULTURE AS A COMPONENT OF PROFESSIONAL AND PEDAGOGICAL CULTURE OF THE FUTURE EDUCATOR OF THE PRE-SCHOOL EDUCATION INSTITUTION

Tetiana Shulha

Assistant of Preschool Education and Social Work Department,
SHEI “Donbas State Pedagogical University”,
Sloviansk, Donetsk region, Ukraina
ORCID ID 0000-0001-7008-4615
solntce.tv25@gmail.com

Abstract. The problem of developing the emotional culture of future educators of pre-school education institutions has recently drawn increasing attention of modern scientists. Future educators are required not only to possess professional knowledge, specific skills and relevant professional abilities in a narrow field of activity, but also to improve the professional and pedagogical culture with its components.

The definition of the professional and pedagogical culture is considered by modern scientists as a multi-component type of a culture and is used as a part of a teacher’s general culture (V. Bepalko, S. Gulieva et al), as a special kind of the pedagogical culture (I. Palshkova, V. Slastenin and others), as a characteristic of a teacher holistic personality (I. Isaiev, N. Mazur and others). One of its important components is the emotional culture and the ways of its development are studied by F. Alekseeva, I. Annenkova, L. Koval, A. Kuleba, N. Rachkovska, L. Sbitnev, G. Shingarov, G. Yastrebova.

In the field of education, the concept “culture” is considered by scientists to be a phenomenon of personal development which becomes the basis for defining professional culture as a complex entity in the individual holistic structure; it characterizes the whole range of relations in the field of pedagogical activity and the corresponding development of individual professionally significant skills, mental, psychological and physical abilities of the motivational sphere; it ensures the high quality and the positive attitude to the professional activity.

The detailed analysis of scientific views to the definition of the professional and pedagogical culture has allowed to define its main characteristics: personal qualities of a teacher, erudition and intelligence, the development of emotional sphere, the developed pedagogical thinking and consciousness, morality and the culture of behavior, creative nature of the activity and so on. So, scientists highlight and emphasize the emotional aspect, which gives rise to describe the emotional culture of a pre-school education institution teacher as a component of a teacher professional and pedagogical culture.

The pedagogical activity of educators of pre-school education institutions makes high demands on their emotional sphere, as the pre-school educator must be able to support the child in all

his/her aspirations for the self-determination and the self-realization; to provide the emotional comfort of the educational space of a pre-school education institution, to be able to cause positive emotions of pre-school children and neutralize their negative experiences by ensuring the optimal emotional process of the education. The special purpose of the emotional culture of an educator is reflected in the fact that it is aimed at the development of the sensual and emotional sphere of a child and his/her spiritual essence.

It has been concluded that there is a need to form, to develop and to educate an emotional culture, a potential component of the professional and pedagogical culture of an educator's personality, which acts as an integrative quality, including the ability to self-government and to self-regulation, the ability to respond adequately to the surrounding reality, to be aware of his/her own and of the pupils' experiences, to ensure consistency between an educator's behavior and professional situations and educational tasks, taking into account the emotional state of the pupils; as a way of external expression of feelings.

Key words: educator of pre-school education institution; preschool child; emotional culture; emotional state; pedagogical culture; professional and pedagogical culture.

REFERENCES

1. Andrushchenko, V., Boichenko, M., & Onkovych, H. (2007). *The humanitarian-pedagogical paradigm of higher education*. Kyiv, Ukraine: Pedahohichna dumka.
2. Bazhenova, I. N. (1990). *Pedagogical Search*. 3-e izd., ispr. i dop. Moscow, the Russian Federation: Pedagogika.
3. Benin, V. L. (1996). *Theoretical and methodological foundations of the formation and development of pedagogical culture. (Extended abstract of PhD dissertation)*. Ekaterinburg, the Russian Federation: Ural'skij gosudarstvennyj universitet.
4. Bepalko, V. P. (1989). *Pedagogy and Progressive Learning Technologies*. Moscow, the Russian Federation: Pedagogika.
5. Bekh, I. D. (2003). *Education of the personality*. Kyiv, Ukraine: Lybid [u 2 kn.]. kn. 1: *Personally focused approach: theorist technological bases*.
6. Honcharenko, S. U. (2011). *Ukrainian Pedagogical Encyclopedic Dictionary*. Vyd. 2-e, dop., vypr. Rivne, Ukraine: Volynski oberehy.
7. Hrynova, V. M. (2001). *Development of Pedagogical Culture of The Future Teacher (Theoretical and Methodical Aspects)*. (Extended abstract of Doctoral dissertation). Kyiv, Ukraine: In-t pedahohiky i psykholohii prof. osvity APN Ukrainy.
8. Ivanova, T. V. (2005). *Cultural Studies of the Future Teacher*. Kyiv, Ukraine: CVP.
9. Isaev, I. F. (2002). *Professional and Pedagogical Culture of The Teacher*. Moscow, the Russian Federation: "Akademiya".
10. Kogan, L. N. (1984). *The purpose and meaning of human life*. Moscow, the Russian Federation: Mysl.
11. Kononko, O. L. (Ed). (2009). *Methodical aspects of implementation of the Basic program of development of the child of preschool age "I'm in the World"*. Kyiv, Ukraine: Svitych.
12. Krylova, N. B. (1990a). *Formation of a Future Specialist Culture*. Moskva, the Russian Federation: Vyssh. shkola.
13. Krylova, N. B. (1990b). *The aesthetic potential of culture*. Moscow, the Russian Federation: Prometej.
14. Mazur, N. (2007). Graduate of professional culture and education of the school. *Ridna shkola*, 4, 12–14.
15. *National Frame of Qualifications. Annex to The Resolution of The Cabinet of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF>.
16. Palshkova, I. O. (2011). *Pedagogics: professional and pedagogical culture of the teacher*. Kyiv, Ukraine: Vydavnychi Dim "Slovo".

17. Parshikova, Z. V. (2003). *Culturological preparation of the future teacher in the process of studying pedagogical rhetoric*. (Extended abstract of PhD dissertation). Moscow, the Russian Federation: Moskov. gos. un-t imeni M. A. Sholohova.
18. Polonskij, V. M. (2004). *Dictionary of education and pedagogy*. Moscow, the Russian Federation: Vyssh. Shk.
19. Ponimanska, T. I. (2004). *Training of pedagogical staff for the preschool education system. Preschool pedagogy*. Kyiv, Ukraine.
20. Pravotvorov, V. A. (1985). Professional culture of a specialist and the dynamics of its formation on the stage of “university-production”. *Vestnik Kharkovsk. un-ta*, 5, 18–32.
21. Radul, V. V., Kravtsov, V. O., & Mykhailichenko, M. V. (2007). *Basics of professional development of a modern teacher*. Kirovohrad, Ukraine: “Imeks-LTD”.
22. Skrypnyk, M. I. (1996). *Formation of teacher's pedagogical culture in the conditions of postgraduate education (on the basis of school and district method. classrooms)*. (Extended abstract of PhD dissertation). Kyiv, Ukraine: In-t pedahohiky i psykholohii prof. osvity APN Ukrainy.

Матеріали надійшли до редакції 14.04.2020 р.